

Стеценко Ніна Сергіївна
кандидат юридичних наук,
старший викладач
кафедри
історії держави і права України і зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЯ ЄГИПТУ 1923 Р.: РОЗРОБКА ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Політичне значення Єгипту з давен-давен визначалося двома основними факторами: геополітичним положенням Єгипту та його економічними ресурсами. При цьому Єгипет був перехрестям комунікаційних ліній між Європою, Азією і Африкою. За володіння єгипетськими ресурсами велися чисельні війни, при чому останнім історичним завоюванням було османське (1517 р.). З тих пір і до 1914 р. Єгипет був васальним, по відношенню до Османської імперії, державою. Але, будучи номінально васальною державою, Єгипет протягом декількох десятиліть фактично був колонією Великобританії та окупований англійськими військами «для забезпечення влади хедива і захисту європейців». Уперше британські війська у Єгипті з'явилися у 1882 р., коли за допомогою англійських вояків було придушено перший націоналістичний рух Арабі-паші. Тож, англійське панування у Єгипті бере свій початок власне з цього моменту. Але, до 1904 р. Великобританія поділяла свою владу у Єгипті з Францією, і лише після укладання з Францією Лондонської угоди від 8 квітня 1904 р., почалася епоха повного панування Великобританії у Єгипті.

Фактично протекторат Великобританії закінчився 18 грудня 1914 р., коли його вже було закріплено юридично, тим самим було скасовано османський сюзеренітет над Єгиптом.

У подальшому, наприкінці 1918, у 1919, 1920 і у 1921 роках відбувалися націоналістичні рухи єгиптян проти англійців, які, у свою чергу, намагалися шляхом перемовин зменшити напругу у суспільстві. З цією метою, а також з огляду на кризу Британської колоніальної імперії узагалі, 28 лютого 1922 р. була прийнята «Декларація Британського уряду про припинення британського протекторату над Єгиптом». Декларація лише формально надавала незалежність Єгипту. У п. 1 цього документу проголошувалося, що британський протекторат над Єгиптом закінчено, і що Єгипет проголошується незалежною суверенною державою. Але вже у п. 2 містилися положення про те, що питання забезпечення сполучень Британської імперії у Єгипті та захист іноземних інтересів і захист меншин залишаються на розсуд британського уряду на

майбутнє. Лондонська декларація 1922 р. мала односторонній характер та була негативно сприйнята єгипетськими націоналістами, які вимагали рівності сторін у декларації. Не дивлячись на це, декларація надала можливість формування нового єгипетського міністерського кабінету Саруа-Сервет-паші, який був прихильником поміркованої ліберально-конституційної партії. Ці обставини у подальшому надали можливість почати вироблення Конституції. 6 квітня 1922 р. була утворена особлива урядова комісія під керівництвом Хусейн-паші Рушді – колишнього прем'єра, Сайят-ель-Бакрі, колишнього великого муфтія, коптського архієпископа, представників бедуїнських племен та ін. Майже рік тривала робота конституційної комісії, при цьому гострий конфлікт між Єгиптом і Великобританією у 1923 р. щодо питань Судану мав негативний вплив на цей процес. Новостворений кабінет під керівництвом Яхья-Ібрагіма-паші надав змогу закінчити роботу над проектом Конституції у квітні 1923 р. Характерним було те, що проект у останній його формі, цілком відповідав вимогам англійців.

19 квітня король Фуад підписав Конституцію і 20 квітня 1923 р. її було опубліковано. У ній проголошувалася незалежність Єгипту та закріплювалася форма правління у вигляді конституційної монархії.

Показовим було те, що Конституція Єгипту 1923 р. містила широкий перелік прав і свобод громадян – рівність усіх перед законом, недоторканість житла, свобода власності, право на мирні зібрання тощо. Але запровадження демократичних прав і свобод було важким з огляду на те, що фактично в країні зберігався режим англійської військової окупації. Також була наявна зацікавленість єгипетської буржуазії у продовженні ділових відносин з Англією. Та й Конституція 1923 р. була продуктом компромісу між королем Фуадом з одного боку, і пануючим класом – єгипетськими великими землевласниками, фінансистами, підприємцями і промисловцями – з іншого.

З огляду на це, ані потреб, ані сподівань єгипетських фелхів (селян), єгипетських робітників і єгипетської націоналістично налаштованої інтелігенції Конституція майже не відображала.

Окремі єгипетські газети і журнали, у статтях, присвячених Конституції 1923р., писали про те, що новий устрій не надав реальних гарантій ні свободі зібрань, ні свободі друку. Оскільки за урядом було збережено право у будь-який момент скасовувати усі свободи під приводом охорони суспільного порядку. Також лунала критика щодо непрозорості формулювання у Конституції статей, присвячених питанням національних меншин.

Ці недоліки Конституції створили значне невдоволення новим устроєм широких верств єгипетського суспільства, яке вже вимагало не внесення окремих поправок, а докорінної зміни Конституції. При цьому лунали заяви і окремих політичних сил про те, що незалежність Єгипту фактично існувала лише на папері, та висували такі вимоги: влада дійсно повинна належати народу; Єгипет повинен бути світською державою без культового окрасу; вирішення питань війни і миру необхідно виносити на референдум; держава повинна вирішити питання щодо соціального захисту єгиптян.

У подальшому, єгипетські націоналісти тимчасово зазнали поразки, а позиції реакції зміцнилися. У жовтні 1930 р. Сідкі-паша очолив уряд Єгипту та скасував дію Конституції 1923 р. Була прийнята нова антидемократична Конституція, але її дія виявилася недовготривалою. Антиколоніальний рух призвів до відновлення у 1935 р. Конституції 1923 р.

Характерною рисою ХХ ст. була криза, а потім і ліквідація колоніальної системи. Ці події не минули і найбільшу світову колоніальну імперію – Британську, де вже після Першої світової війни, найбільш виразно проявилися кризові явища. Це зумовило виникнення значної кількості незалежних держав, до яких належав і Єгипет.

Захоплення Єгипту англійцями та встановлення колоніальних порядків відбулося у останній чверті ХІХ ст. За Версальським мирним договором було визнано англійський протекторат над Єгипетським королівством(ст. 220). Це зумовило у Єгипті масові виступи, що змусило англійців маневрувати.

22 лютого 1922 р.

Напередодні отримання незалежності більшість країн Арабського Сходу являли собою феодалні або напівфеодалні суспільства.

Не дивлячись на різні юридичні форми залежності від метрополії, багато країн усе ще фактично залишалися колоніями або напівколоніями, а укладені договори у значній мірі утискали суверенітет країн. Так було і у Єгипті.

Британський протекторат над Єгиптом, який змінив чотирьохсотрічне панування Османської імперії.

З огляду на кризу Британської колоніальної імперії 28 лютого 1922 р. була прийнята «Декларація Британського уряду про припинення британського протекторату над Єгиптом» ця Декларація лише формально надавала незалежність Єгипту. У п. 1 цього документу проголошувалося, що британський протекторат над Єгиптом закінчено, і що Єгипет проголошується незалежною суверенною державою. Але вже у п. 2 містилися положення про те, що питання забезпечення сполучень Британської імперії у Єгипті та захист іноземних інтересів і захист меншин залишаються на розсуд британського уряду на майбутнє.

Англія зберігала свій вплив у Єгипті до 1956 р. коли англійські війська були виведені із зони Суецького каналу.

У 1923 р. було прийнято Конституцію Єгипту, у якій проголошувалася незалежність Єгипту та закріплювалася форма правління у вигляді конституційної монархії. Глава друга Конституції Єгипту 1923 р. «Про права і обов'язки єгиптян» містила положення про рівність усіх перед законом, про користування в однаковій мірі як політичними, так і громадянськими правами, про гарантування особистої свободи, про недоторканість житла, про гарантії права власності, про свободу зібрань, організацію спілок і союзів тощо.

Але запровадження демократичних прав і свобод важким з огляду на те, що фактично ж в країні зберігався режим англійської військової окупації.

У 1951 р. парламент Єгипту здійснив одностороннє скасування англо-єгипетського договору 1936 р., що спричинило введення до країни англійських військ. Ці події призвели до глибокої політичної кризи у Єгипті.

У таких важких обставинах у 1952 р. патріотична військова організація «Вільні офіцери» на чолі Гамалем Абдель Насером здійснила державний переворот, а вся повнота влади перейшла до Ради керівництва революцією.

З 1952 р. подальша національно-визвольна боротьба єгипетського народу відбувалася паралельно з проведенням реформування окремих галузей. У 1952 р. було прийнято Закон про аграрну реформу. Було ліквідовано монархію, відмінено стару Конституцію і прийнято нову у 1956 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**КАФЕДРА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ І
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

**ВІДДІЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
НАПРН УКРАЇНИ**

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА
МУДРОГО**

**ІСТОРІЯ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ І
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

**(ДО 30-Ї РІЧНИЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА 25-РІЧЧЯ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ)**

27 травня 2021 року

Харків - 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КРУГЛОГО СТОЛУ

Гончаренко Володимир Дмитрович – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – голова організаційного комітету;

Слінько Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри, завідувачка кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – член організаційного комітету;

Булгаков Артур Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – член організаційного комітету;

Стеценко Ніна Сергіївна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – член організаційного комітету;

Грінченко Катерина Олегівна – аспірантка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – секретар організаційного комітету.

Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Матеріали круглого столу «Історія державотворчих процесів в Україні і зарубіжних країнах (до 30-ї річниці незалежності України та 25-річчя конституції України)». м. Харків, 27 травня. 2021 р. – Харків: ФОП Бровын О.В., 2021. – 154 с.

ISBN 978-617-8009-26-7

Статті друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 35, м. Харків, 61024, Україна.

ISBN 978-617-8009-26-7